

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 21 5 ● 2022

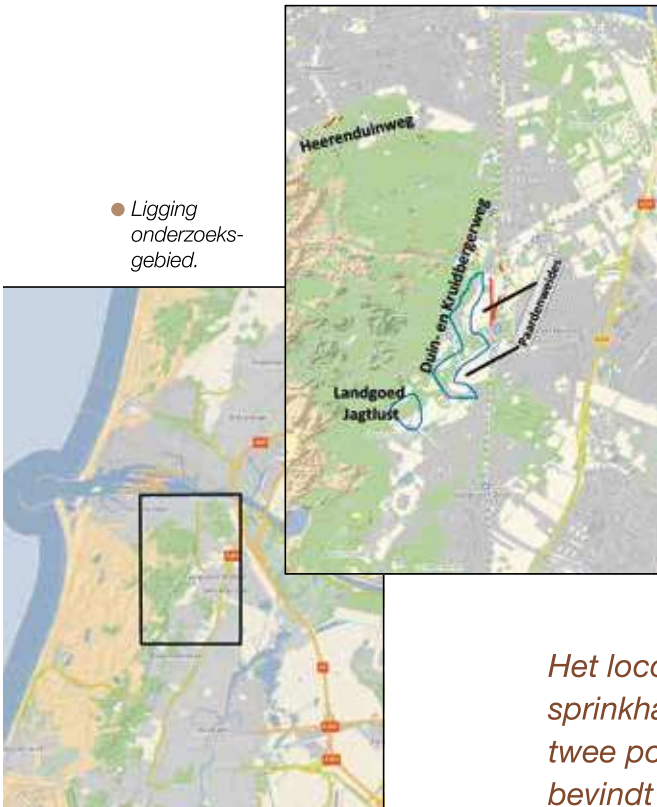
Locomotiefjes

● Foto's: Daan Drukker.

in Noord-Holland

● Verlaten (rood) en huidig (blauw) leefgebied.

● Ligging onderzoeksgebied.

● Typisch habitat in de binnenduintrand.

Het locomotiefje is een van de meest zeldzame sprinkhaansoorten van Nederland. Er zijn slechts twee populaties in ons land bekend. Eén daarvan bevindt zich in de binnenduintrand van Santpoort.

Twee geïsoleerde populaties

In 1940 werd het eerste locomotiefje (*Chorthippus apricarius*) ontdekt in Nederland door de toen tienjarige Fer Willemse, op de Wrakelberg in Zuid-Limburg. Lang was dit de enige bekende plek in Nederland, maar de soort verdween daar in 2004 (Kleukers & Odé, 1992; Bakker *et al.*, 2015). Begin jaren negentig werden er echter tot ieders verbazing twee populaties ontdekt tijdens het grote sprinkhanenproject van EIS: in 1990 werd de soort in de Vreugderijkerwaard bij Zwolle gevonden en in 1992 in de binnenduintrand bij Santpoort (Kleukers & Odé, 1992; Achterkamp & Kleukers, 1992). Het is bekend dat veldsprinkhanen het soms op hun heupen kunnen krijgen en dan grote stukken gaan vliegen, waarbij dit soort geïsoleerde populaties kunnen ontstaan. Vermoed wordt dat dit ook het geval is

gewees bij Zwolle en Santpoort. Het locomotiefje komt in Midden- en Oost-Europa algemener voor, maar is in Nederland dus zeer zeldzaam. Reden genoeg voor de provincie Noord-Holland om deze bijzondere soort actief te beschermen.

Op zoek naar locomotiefjes

In opdracht van de provincie heeft EIS Kenniscentrum Insecten in 2021 het huidige voorkomen van het locomotiefje rond Santpoort in kaart gebracht. Er waren namelijk wel losse waarnemingen uit het gebied bekend, maar een actuele, gebiedsdekkende inventarisatie ontbrak. Het locomotiefje is vrij makkelijk over het hoofd te zien. Ze zijn het best te herkennen aan hun kenmerkende zang, die klinkt als het aanzwellende geluid van een stoomlocomotief. Dit geluid is echter vrij zacht, wordt alleen op zonnige momenten

voortgebracht en lijkt bovendien op het geluid van de snortikker (*C. mollis*). Locomotiefjes zijn klein, relatief bleek en egaal grijs of bruin gekleurd, en ze hebben een typische "ladder" in hun vleugelpatroon.

Verdwenen in het noorden...

De hoofdpopulatie lijkt stabiel te zijn en bevindt zich nog steeds aan weerszijden van de Duin- en Kruidbergerweg, de weg die de duinen van de weides scheidt tussen Driehuis en Santpoort-Zuid. Het locomotiefje komt hier voor in de berm waar het gras hoog staat en in de directe omgeving daarvan, zoals in aangrenzende open (maar beschutte) stukjes van het duin en langs de meidoornhagen van de paardenweides. In het verleden zijn locomotiefjes ook aangetroffen aan de zuidkant van IJmuiden (2004) en aan de oostkant van de paardenweides langs het

● Een vrouwtje (links) en mannetje locomotiefje.

spoor (1992), dus daarop werd extra focus gelegd tijdens de inventarisatie. Hier blijkt de soort helaas te zijn verdwenen (Drukker, 2022).

...verschenen in het zuiden

In de bermen van de splitsing van de Bergweg en de Velsenderlaan zijn meerdere zingende mannetjes aangetroffen, die een waarschijnlijk aaneengesloten zuidwestelijke subpopulatie vormen samen met de locomotiefjes op het ontoegankelijke voormalige landgoed Jagtlust. Tijdens deze inventarisatie is Jagtlust niet bezocht, maar op grond van eerdere, recente waarnemingen wordt aangenomen dat hier nog locomotiefjes voorkomen. In 2020 werden tijdens een bijeninventarisatie in Haarlem bij toeval meer dan tien zingende locomotiefjes aangetroffen (Van 't Bosch & Hin, 2021). Tijdens het veldbezoek in 2021 werd hier slechts één zingend mannetje gevonden. De weersomstandigheden waren echter niet optimaal. De komende jaren zullen dus moeten uitwijzen of deze locatie een blijver-

tje is. De huidige Noord-Hollandse populatie zou dan te verdelen zijn in drie subpopulaties: de hoofdpopulatie, een zuidwestelijke subpopulatie en een nieuwe zuidoostelijke subpopulatie in Haarlem.

Het juiste beheer

De locomotiefjes lijken baat te hebben bij het natuurvriendelijke maaibeleid van de gemeente Velsen, waarbij er twee keer per jaar gemaaid wordt, maar wel stukken met hoger gras gespaard blijven. In dit hogere gras werden steeds veel locomotiefjes aangetroffen. Aan weerszijden van de bermen bevindt zich ook meer open habitat, in de vorm van opengekrabde paardenweides en stukken open zand in het duin. Juist deze nabijheid van gesloten en open habitat is van belang: de open grond wordt door locomotiefjes namelijk gebruikt voor ei-afzet. De populatie locomotiefjes bij Santpoort is klein en daarmee extra kwetsbaar voor veranderingen in de habitat. Het huidige beheer voldoet en moet dan ook liefst worden voortgezet.

Daan Drukker
daan.drukker@naturalis.nl
Thom Hoveling
thomhoveling@gmail.com

Literatuur

- ACHTERKAMP, B. & R. KLEUKERS, 1992. Een verrassende nieuwe vindplaats van *Chorthippus apricarius* (L.) in Nederland. Nieuwsbrief Saltabel 8: 25-26.
- BAKKER, W., J. BOUWMAN, F. BREKELMANS, E. COLIJN, R. FELIX, M. GRUTERS, W. KERKHOF & R. KLEUKERS, 2015. De Nederlandse sprinkhanen en krekels (Orthoptera). Entomologische Tabellen 8. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- BOSCH, J. VAN 'T & E. HIN, 2021. Nieuwe Nederlandse bijensoort in Haarlem. EIS Kenniscentrum Insecten & gemeente Haarlem in www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=27243.
- DRUKKER, D., 2022. Locomotiefje in Noord-Holland: inventarisatie en behoud.
- EIS Kenniscentrum Insecten, i.o.v. Provincie Noord-Holland.
- KLEUKERS, R. & B. ODÉ, 1992. Het voorkomen van *Chorthippus apricarius* in Nederland (Orthoptera: Acrididae). Entomologische Berichten 52: 89-94.
- ODÉ, B., 2016. CD-ROM bij R. Kleukers & R. Krekels, 2014. Veldgids sprinkhanen en krekels. KNNV uitgeverij, Zeist.